

مجموعه گفتارهای علمی اخلاقی

حضرت آیت الله یثربی دامت برکاته

به سوی معرفت

تفسیر آیات ولایت و امامت

سیر تکامل ائمه علیهم السلام
با هدایت مخلوقات

۱۶ اسفند ۱۳۸۵
۱۷ صفر ۱۴۲۸

تکثیر این جزوه

با رعایت محتوا، حفظ امانت در نقل و ذکر مأخذ مجاز است

« الحمد لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله الطاهرين
ولعنة الله على أعدائهم أجمعين » .

مروری بر گفتارهای گذشته:

در جلسات گذشته پیرامون ولایت تکوینی و عصمت حضرات معصومین علیهم السلام بحث کردیم و در رابطه با آیات ولایت و امامت به چهار آیه از قرآن کریم اشاره نمودیم.

۱ - ﴿ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴾ ^(۱) .

و از آنان امامانی قرار دادیم که به فرمان ما هدایت می کردند ، چون شکیبایی نمودند و به آیات ما یقین داشتند .

۲ - ﴿ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴾ ^(۲) .

و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما ، مردم را هدایت می کردند و انجام کارهای نیک و برپاداشتن نماز و ادای زکات را به آنها وحی کردیم و تنها ما را عبادت می کردند .

۱ - سوره سجده ، آیه ۲۴ .

۲ - سوره انبیاء ، آیه ۷۳ .

۳ - ﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا
قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾^(۱).

هنگامی که خداوند ابراهیم [عَلَيْهِ السَّلَام] را با وسایل گوناگونی آزمود و او به خوبی از عهده این آزمایشها بر آمد، خداوند به او فرمود: من تو را امام و پیشوای مردم قرار دادم. ابراهیم [عَلَيْهِ السَّلَام] عرض کرد: از دودمان من نیز امامانی قرار بده. خداوند فرمود: پیمان من به ستمکاران نمی‌رسد، (و تنها آن دسته از فرزندان تو که پاک و معصوم باشند، شایسته این مقام اند).

۴ - ﴿أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا﴾^(۲).

یا اینکه نسبت به مردم (پیامبر خداوند و خاندانش [عَلَيْهِمُ السَّلَام]) به آنچه خدا از فضلش به آنان بخشیده حسد می‌ورزند؟! ما به آل ابراهیم [عَلَيْهِمُ السَّلَام] (که یهود از خاندان او هستند نیز) کتاب و حکمت دادیم و حکومت عظیمی در اختیار آنها قرار دادیم.

از آیات فوق به چهار نکته پی بردیم:

- ۱ - منصب و مقام امامت محتاج به جعل الهی و نصب ذات اقدس پروردگار است و با نصب سقیفه و اجتماع امت، امام تعیین نمی‌شود.
- ۲ - ریشه شجره مبارکه امامت صبر و یقین است.

۱ - سوره بقره، آیه ۱۲۴.

۲ - سوره نساء، آیه ۵۴.

۳ - میوه درخت امامت که ریشه در صبر دارد، هدایت به امر است. یعنی امام علیه السلام عهده دار هدایت به امر است. (در جلسات قبل هدایت به امر را تا حدودی تعریف و تبیین نمودیم، اما هنوز جای سخن باقی است).

۴ - برای وصول و دسترسی به مقام امامت، باید مراحل طی شود. مقام امامت، همانند مقام نبوت نمی‌باشد، که از بد و تولد، شخص واجد آن مقام باشد. همانند حضرت عیسی علیه السلام، که در گهواره به مقام نبوت رسید.

﴿ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴾^(۱).

(ناگهان عیسی زبان به سخن گشود) و گفت: من بنده خدایم او کتاب (آسمانی) به من داده و مرا پیامبر قرار داده است.

حضرت یحیی علیه السلام نیز در کودکی به نبوت مبعوث گردید.

﴿ يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴾^(۲).

ای یحیی! کتاب (خدا) را با قوت بگیر، و ما فرمان نبوت (و عقل کافی) در کودکی به او دادیم.

مقام امامت به آسانی و سهولت به کسی اعطا نمی‌شود. و برای دسترسی به آن، باید مراحل و منازل را طی نمود. آیه ﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ﴾ به روشنی مطلب فوق را بیان می‌کند. پس از آن که حضرت ابراهیم علیه السلام سه مقام عبودیت، نبوت و رسالت را طی نمود از سوی پروردگار خطاب آمد ﴿إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾.

۱ - سوره مریم، آیه ۳۰.

۲ - سوره مریم، آیه ۱۲.

تکامل ائمه علیهم السلام :

حضرات معصومین و ائمه اطهار علیهم السلام همانند دیگر امامان باید مراحل کمال را طی نمایند، تا به مقام امامت نائل گردند. این چنین نیست که یک امام کامل متولد شود و دیگر نیازی به تکامل نداشته باشد. هر چند پذیرش و فهم این مطلب در ابتدا سنگین می‌نماید اما حضرات معصومین علیهم السلام در دوره حیاتشان مراحل کمال را طی می‌نمایند.

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و امام علیه السلام کامل به دنیا نمی‌آیند و هدف از آمدنشان صرفاً برای هدایت مخلوقات نیست، و این ادعا که هدف آنان فقط هدایت است، نابجا و غیر قابل اثبات است. لازمه ادعای فوق این است که عالی فدا و قربانی دانی گردد. به عبارت دیگر یک شیء گران قیمت فدای یک شیء کم قیمت شود. آیا کسی که بهره‌ای از خرد داشته باشد دست به چنین کاری می‌زند؟!

ائمه علیهم السلام و پیامبران علیهم السلام کاملترین بندگان خداوند می‌باشند. خداوند بندگان کامل خود را فدا و قربانی بندگان ناقص نمی‌کند.

بخشی از وظیفه بندگان برگزیده و کامل خداوند، هدایت است. اما علت تامه دسترسی و دستیابی به مقام امامت، مسأله هدایت نیست. در نتیجه سرّ ارسال رسل و جعل مقام امامت برای حضرات معصومین علیهم السلام فقط هدایت بندگان نیست، بلکه در درجه اول، کمال خود حضرات معصومین علیهم السلام است.

کمالات ائمه علیهم السلام :

بندگان برگزیده خداوند دارای دو نوع کمال می‌باشند: ۱ - کمالات موهوبی. ۲ - کمالات اکتسابی.

۱ - کمالات موهوبی، کمالات و فضایی است که خداوند به آنان بخشیده

است. از آیه کریمه ﴿أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾^(۱) استفاده نمودیم که خداوند متعال از فضل خود به آنان فضایل فراوانی، عطا نموده از جمله، قدرت تصرف در مخلوقات، نبوت، علم به اسرار خلقت و آفرینش و ... ما نمی‌توانیم خداوند را مورد سؤال و پرسش قرار دهیم و بگوییم چرا به آنان این فضایل را بخشیده‌ای؟

﴿لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ﴾^(۲).

هیچ کس نمی‌تواند بر کار او خرده بگیرد، ولی در کارهای آنها جای سؤال و ایراد است.

خداوند مورد سؤال قرار نمی‌گیرد و این دیگران اند که باید پاسخگو باشند.

﴿يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ﴾^(۳).

هر کس را بخواهد ویژه رحمت خود کند.

﴿ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ﴾^(۴).

این فضل خدا است به هر کس که بخواهد (و شایسته ببیند) می‌دهد.

خداوند بندگان برگزیده‌ای دارد، که رحمت بی‌کران خود را به آنان

اختصاص داده است.

﴿وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ﴾^(۵).

۱ - سوره نساء، آیه ۵۴.

۲ - سوره انبیاء، آیه ۲۳.

۳ - سوره آل عمران، آیه ۷۴.

۴ - سوره مائده، آیه ۵۴.

۵ - سوره ص، آیه ۵۴.

و آنها نزد ما از برگزیدگان و نیکانند.

برخی از فضایل و کمالات را خداوند به عده‌ای می‌بخشد، اعم از اینکه امام عَلَيْهِ السَّلَام یا پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باشند یا نباشند. در فرصتهای بعدی انشاء الله به این مسأله پاسخ می‌دهیم که چرا عده‌ای از طرف خداوند به فضایل خاصی دست می‌یابند. در این زمینه روایتی نقل شده است: عده‌ای از فقرا به محضر پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شرفیاب شدند و عرض کردند: ثروتمندان توانایی آزاد کردن بندگان، حج به جای آوردن، صدقه دادن و جهاد کردن دارند اما برای ما این اعمال امکان‌پذیر نیست. حضرت اذکاری به آنها آموزش دادند که ثواب اعمال یاد شده نصیب آنها بشود. این خبر به گوش ثروتمندان هم رسید و آنها هم ذکرهای مورد دستور را انجام دادند. فقرا نزد پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باز گشتند و گفتند: ثروتمندان هم به این دستورات عمل کردند. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمودند: «ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ»^(۱).

۲ - کمالات اکتسابی، فضایل و کمالاتی است که امام و معصوم عَلَيْهِمُ السَّلَام در این دنیا با طی مراحل بدست می‌آورد. ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَام و پیامبران همانند دیگر انسانها منازل و مراحل کمال را طی می‌نمایند و به مدارج عالی و اوج قله کمال می‌رسند.

عبادت برترین کمال:

خداوند در قرآن هدف از خلقت و آفرینش جنیان و آدمیان را فقط عبادت ذکر کرده است.

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾^(۲).

من جن و انس را نیافریدم جز برای آنکه عبادتم کنند (از این راه

۱ - کافی، ج ۲ ص ۵۰۵.

۲ - سوره ذاریات، آیه ۵۶.

تکامل یابند و به من نزدیک شوند).

در روایت آمده که مراد از عبادت خداوند در آیه شریفه شناخت اوست^(۱). عبادت در لغت یعنی اظهار خضوع و تذلل، یعنی در پیشگاه قدرت مطلقه و بی چون و چرای هستی اظهار خضوع و کوچکی نمودن. به اصطلاح عبادت از مفاهیم ذات تعلق است، مضاف و مضاف إليه آن باید روشن شود. عبادت چه کسی؟ و عبادت چه چیزی؟ عابد کیست؟ و معبود کیست؟ هنگامی معنی عبادت بهتر روشن می شود که معبود شناخته شود.

رسول خدا ﷺ می فرماید:

«أعرفکم بالله أخوفکم من الله»^(۲).

آنکه خداوند را بیشتر می شناسد از وی بیشتر می هراسد.

کودکی که به مقام شامخ سلطنت شناخت و معرفت ندارد در برابر سلطان هر حرکتی انجام می دهد. ولی کسانی که سلطان را می شناسند در برابر او نهایت ادب و احترام را به جا می آورند. هر قدر معرفت و شناخت ما نسبت به مقام الهی افزونتر گردد خضوع و خاکساری ما بیشتر می شود.

از اینجا معلوم می شود که چرا هنگامی که امام حسن مجتبی علیه السلام وضو می گیرند، بند بند بدنشان می لرزند^(۳). امام سجاد علیه السلام وقتی در مقابل پیشگاه الهی قرار می گیرند و به نماز می ایستند متوجه آتش گرفتن خانه نمی شوند و به

۱ - نفس الرحمن، ص ۲۳۷.

۲ - تفسیر رازی، ج ۳۲ ص ۵۶.

۳ - مناقب آل ابی طالب، ج ۳ ص ۱۸.

حوادث اطراف خود توجه ندارند^(۱). امیرالمؤمنین علیه السلام در هنگام نماز آنچه را در جهت ذات اقدس ربوبی است و آن چنان انقطاع إلی الله دارند که تیر را در هنگام نماز از پای شریفشان بیرون می آورند^(۲).

رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم می فرماید:

«من كان بالله أعرف كان من الله أخوف»^(۳).

آنکه معرفتش به خداوند افزون است، هراسش نیز افزون است. عبادت یکی از قدرتمندترین ابزارهای است که انسان را به کمال می رساند. به همین دلیل خداوند از بندگانش برگزیده اش تعبیر به «كأنوا لنا عابدين» می فرماید.

انواع عبادت:

همه مخلوقات (عاقل و غیر عاقل) و همه موجودات خداوند متعال را عبادت و پرستش می کنند، همه موجودات آسمانها و هر چه در آن است، زمین و هر چه در آن است در مقابل اوامر الهی خاضع و تسلیم هستند.

«أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ»^(۴).

آیا ندیدی که تمام کسانی که در آسمانها و کسانی که در زمینند برای خدا سجده می کنند! و همچنین خورشید و ماه و ستارگان و کوهها و درختان و جنبندگان.

۱- کشف الغمة، ج ۲ ص ۷۴ و ۷۵.

۲- انوار نعمانیه، ج ۲ ص ۳۷۳.

۳- بحار الانوار، ج ۶۷ ص ۳۹۳.

۴- سوره حج، آیه ۱۸.

عبادت بر دو نوع است: ۱ - عبادت جبری و تسخیری، همه موجودات و مخلوقات در پیشگاه خداوند دلیل و خاشع‌اند و خداوند را عبادت و پرستش می‌کنند. ۲ - عبادت اختیاری، عبادتی که صاحبان عقل و خرد انجام می‌دهند.

﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعاً وَكَرْهاً وَظِلالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصالِ﴾^(۱).

تمام کسانی که در آسمانها و زمین هستند - از روی اطاعت یا اکراه - و همچنین سایه هایشان هر صبح و عصر برای خدا سجده می‌کنند.

چگونگی عبادت ملائکه:

امیرالمؤمنین علیه السلام در نهج البلاغه عبادت ملائکه را این گونه بیان می‌فرماید:

«من ملائكة أسكنتهم سماواتك ورفعتهم عن أرضك، هم أعلم خلقك بك وأخوفهم لك، وأقربهم منك، لم يسكنوا الأضلاب ولم يضمّنوا الأرحام... وإنّهم على مكانهم منك ومنزلتهم عندك، واستجماع أهوائهم فيك وكثرة طاعتهم لك وقلة غفلتهم عن أمرك، لو عاينوا كنه ما خفى عليهم منك لحقروا أعمالهم ولزروا على أنفسهم ولعرفوا أنّهم لم يعبدوك حقّ عبادتك ولم يطيعوك حقّ طاعتك سبحانك خالقاً ومعبوداً بحسن بلائك»^(۲).

فرشتگانی که در آسمانهای خود اسکان فرمودی و از زمینت بالا بردی، آن فرشتگان داناترین مخلوقات به مقام ربوبی تو هستند و بیمناک‌ترین موجودات از تو و نزدیکترین مخلوقات به بارگاه

۱ - سوره رعد، آیه ۱۵.

۲ - نهج البلاغه، خطبة ۱۰۸ ج ۷ ص ۲۰۰.

قدس و کبریایت. فرشتگان در مجاری تناسل مردها سکونت ننموده و در ارحام زنان قرار نگرفته‌اند... و آن موجودات شریف با آن مقام و منزلتی که در نزد تو دارند و با آن که همه خواسته‌های آنها متوجّه و متمرکز مقام تو بوده، و آن اطاعت‌های فراوان که برای تو انجام می‌دهند، و با این که غفلت آنان از امر تو کم است. با این همه اوصاف، اگر حقیقت نهایی عظمت تو را که از آنها پوشیده است ببینند، اعمال خود را کوچک می‌شمارند، و به خودشان خرده‌گیری می‌نمایند، و می‌فهمند که مطابق آنچه شایسته مقام ربوبی توست، تو را نپرستیده‌اند و به نحوی که حق اطاعت توست، تو را اطاعت ننموده‌اند. خداوند اای منزّه از همه نقایص در خالقیت و معبودیت.

ملائکه عقل محض‌اند و هیچ‌گونه شهوت و میل نفسانی ندارند و آلوده به شوائب دنیوی و مادی نیستند، همیشه در حال عبادت‌اند، اما نمی‌توانند حق عبادت خداوند را اداء کنند.

امیر المؤمنین علیه السلام در جای دیگر می‌فرماید:

«... من ملائکته، منهم سجود لا یرکعون و رکوع لا ینتصبون، و صافون لا یتزایلون و مسبّحون لا یسأمون، لا یغشاهم نوم العین ولا سهو العقول ولا فترة الأبدان، ولا غفلة النسیان»^(۱).

برخی از فرشتگان سجده کنانی هستند که رکوعی ندارند، برخی

۱- نهج البلاغة، خطبة ۱.

دیگر برای رکوع خمیده‌اند و قامت برای قیام راست نمی‌کنند، گروهی از آنان صف کشیدگانی هستند که هرگز هیچ دگرگونی در وضع خود نمی‌دهند، تسبیح‌گرایانی هستند که خستگی و فرسودگی راهی به آنان ندارد. نه بر چشمانشان خوابی پیروز می‌گردد و نه بر عقولشان اشتباهی، نه بر کالبد‌هایشان سستی روی می‌آورد و نه به آگاهی‌هایشان غفلت و فراموشی.

یک سجده شیطان برای خداوند چهار هزار سال به طول انجامید. وقتی خداوند متعال حضرت آدم عَلَيْهِ السَّلَامُ را آفرید و به ملائک دستور فرمود که بر او سجده کنند، ابلیس عرض کرد: اگر مرا از این سجده معاف کنی چنان تو را عبادت می‌کنم که تا کنون هیچ مخلوقی نکرده باشد^(۱).

عبادت امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ و ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَامُ:

از فرمایش حضرت امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ چگونگی عبادت ملائکه را دانستیم، اما عبادت ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَامُ بسی بالاتر و کاملتر از عبادت آنان می‌باشد. امام هادی عَلَيْهِ السَّلَامُ در زیارت غدیریّه اینگونه از جدّ بزرگوارشان امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ یاد می‌کند: «صلوات الله عليك غادية ورايحة وعاكفة وذاهبة، فما يحيط المادح وصفك ولا يحبط الطاعن فضلك أنت أحسن الخلق عبادة وأخلصهم زهادة»^(۲). درود و سلام بر تو صبحگاهان و شامگاهان، درود بر تو در حالیکه نشسته‌ای یا حرکت می‌کنی، هیچ ستایشگری توان وصف کردن شما را ندارد و هیچ طعنه زنی قدرت از بین بردن فضائل شما را ندارد شما از همه مخلوقات در عبادت خداوند برتر و در زهد و تقوا از همه خالص‌تر هستی.

۱ - قصص الانبياء، ج ۲ ص ۲۶۲.

۲ - المزار، ص ۲۸۱.

امام رضا علیه السلام هنگامی که پیراهن خود را به دلیل بخاطر اشعاری که سرود هدیه دادند، فرمودند:

«إحتفظ بهذا القميص فقد صلّيت فيه ألف ليلة ألف ركعة وختمت فيه القرآن ألف ختمة»^(۱).

از این پیراهن مراقبت کن که من در آن هزار شب، هزار رکعت نماز گذاردم و هزار بار قرآن ختم نمودم. عبادت امیرالمؤمنین علیه السلام در روز خندق از مقوله‌ای دیگر است، و بالاتر از عبادت همه جنها و انسانها است.

«لضربة علي يوم الخندق أفضل من عبادة الثقلين»^(۲).

ضربت امیرالمؤمنین علیه السلام در روز خندق برتر از عبادت جن و انس است.

چرا عبادت ایشان برتر است؟

نبرد امیرالمؤمنین علیه السلام با عمرو بن عبدود:

عمر و ابن عبدود بسیار شجاع و قدرتمند و در بین اعراب مشهور به (أشجع العرب) بود. نقل شده عمرو بن عبدود همراه کاروانی در حرکت بود که ناگهان راهزنان به آن کاروان یورش بردند عمرو به تنهایی می‌خواست با آنان مبارزه کند، که متوجه شد سپر ندارد، بچه شتری را به دست گرفت و به عنوان سپر از آن استفاده نمود و با راهزنان مبارزه کرد و آنان را فراری داد. در جنگ خندق این عرب شجاع و قوی هیکل از روی خندق عبور کرد و

۱- رجال نجاشی، ص ۲۷۷.

۲- از منابع شیعه بنگرید به: مناقب آل ابی طالب، ج ۲ ص ۳۲۶. و از منابع اهل سنت بنگرید به: نهاية العقول في دراية الأصول (فخر رازی) ص ۱۱۴.

با حضور تمام اصحاب حتی کسانی که بعدها مدعی شدند تنها امیرالمؤمنین علیه السلام حاضر به نبرد با او شدند امیر المؤمنین علیه السلام به او فرمودند: آیا روا است با چنین شجاعتی که داری، کسی از تو حمایت کند؟ (دقت کنید، امیرالمؤمنین علیه السلام خلاف فرمودند، تنها از او سؤالی پرسیدند) عمرو برگشت که ببیند چه کسی به حمایت او آمده است. حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام با یک ضربه شمشیر پاهای قدرتمند او را قطع کردند سپس بر سینه او نشستند اما زود برخاستند. اطرافیان ناراحت و خشمگین شدند و گفتند: چرا علی علیه السلام او را نمی‌کشد؟ امیرالمؤمنین علیه السلام، قدمی زده دوباره نشستند و سر او را قطع نموده و به پای رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم انداختند. رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم از وی پرسیدند: چرا تعلل کردی؟ امیرالمؤمنین علیه السلام در پاسخ فرمودند:

«قد كان شتم أمي و تفل في وجهي فخشيت أن أضربه لحظ نفسي
فتركته حتى سكن ما بي ثم قتلته في الله»^(۱).

مادرم را دشنام داد و آب دهان به صورتم انداخت، ترسیدم که کشتن او به خاطر بهره خودم باشد، پس رهایش کردم و هنگامی که آرام گرفتم، او را در راه خداوند به قتل رساندم^(۲).

شاید یکی از دلایلی که رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «لضربة علي يوم

۱- بحار الانوار، ج ۴۱ ص ۵۱.

۲- مثنوی معنوی، دفتر اول ابیات ۳۷۲۱ به بعد،

از علی آموز اخلاص عمل	شیر حق را دان مطهر از دغل
و در غزابر پهلوانی دست یافت	زود شمشیری بر آورد و شتافت
او خدو انداخت بر روی علی	افستخار هر نبی و هر ولی
در زمان انداخت شمشیر آن علی	کرد او اندر غزایش کاهلی

الخدق خیر من عبادة الثقلین» همین مطلب باشد.

هدایت سخت‌ترین عبادت:

عبادت اشکال و صورت‌های گوناگونی دارد. برخی از این صورت‌ها روشن است: نماز، دعا، روزه، بجا آوردن اوامر الهی، دستگیری از فقرا و بدست آوردن دل آنها و از پیش بردن کار مؤمنان.

«إِنَّ اللَّهَ عِبَاداً فِي الْأَرْضِ يَسْعُونَ فِي حَوَائِجِ النَّاسِ هُمِ الْآمَنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^(۱).

خداوند در زمین بندگانی دارد که می‌کوشند حوائج مردم را روا کنند، آنان در روز قیامت در امان هستند.

اما عبادت دیگری هم نیز داریم که بسی مهم‌تر و مشکل‌تر می‌باشد. امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ هنگامی که برای تبلیغ اسلام به یمن می‌رفتند پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او را بدرقه کرده به او فرمودند:

«يا عليّ لا تقاتلنّ أحداً حتّى تدعوه وأيم الله لأن يهدى الله على يدك رجلاً خيراً لك ممّا طلعت عليه الشمس وغربت»^(۲).

ای علی عَلَيْهِ السَّلَامُ با هیچ کس نبرد مکن مگر قبل از آن او را دعوت به اسلام کنی، به خدا قسم اگر خداوند به دست تو کسی را هدایت نماید برای تو بهتر است از آن چه خورشید بر آن طلوع و غروب کند. خداوند متعال به حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود:

«فلئن تردّ أبقاء عن بابي أو ضالّاً عن فنائي أفضل لك من عبادة مائة

۱ - کافی، ج ۲ ص ۱۹۷.

۲ - کافی، ج ۵ ص ۲۸ - بحار الانوار، ج ۲۱ ص ۳۶۱.

سنة صیام نهارها و قیام لیلها»^(۱).

ای موسی [علیه السلام] اگر بنده‌ای فراری را به سوی من بازگردانی یا گم‌گشته‌ای را هدایت کنی برای تو بهتر است از یک سال عبادتی که در روزها روزه بداری و در شبها به عبادت مشغول باشی.

عبادت امامان چه نوع عبادتی بود که خداوند از ایشان تعبیر به ﴿كَانُوا لَنَا عَابِدِينَ﴾ می‌فرماید؟

آیا همیشه روزه می‌گرفتند و نماز می‌خوانند و ذکر می‌گفتند؟ آیا همانند ملائکه دائماً در حال سجود و رکوع بودند؟ عبادت آنان از مقوله هدایت بود. رسول الله ﷺ هنگام هدایت مردم با مشقتهای فراوانی روبرو می‌شوند. مردم جزیره العرب بت پرست بودند، آنها با خرما بت می‌ساختند و آنرا می‌پرستیدند و هنگامی که گرسنه می‌شدند آن را می‌خوردند!

تا به حال کسی به عمق ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾^(۲) نرسیده است، حال پیامبر ﷺ می‌خواهد آن را به اعراب جاهلی بیاموزد، آیا این عبادت نیست؟ رسول الله ﷺ می‌فرمایند:

«ما أُوذِي نبيّ مثل ما أُوذيت»^(۳).

هیچ پیامبری همانند من آزار ندید.

چرا پیامبر ﷺ می‌فرمایند هیچ پیامبری مثل من اذیت نشد؟ می‌دانیم که پیامبران دیگر بسیار اذیت شدند و مورد آزار قوم خود قرار گرفتند، حضرت

۱ - منية المرید، ص ۱۱۶.

۲ - سورة اخلاص، آیه ۱.

۳ - بحار الانوار، ج ۳۹ ص ۵۷.

زکریا علیه السلام را در درخت گذاشتند و اَرّه کردند^(۱). حضرت ایوب علیه السلام هفت سال از عمرشان را در فقر، بیماری و گرفتاری گذراندند، آن قدر بیمار شدند که گوشت بدنشان سست شده بود^(۲).

دلیل سخن پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم این است که با انسانهای جاهل و نادان روبرو بود. و این بالاترین اذیت و آزار به شمار می‌رود. آدمی حاضر است که صد بار بمیرد ولی با برخی از انسانها روبرو و مواجهه نشود. تحمل مشقتها و رنجها در راه هدایت بندگان خداوند بالاترین عبادت است، و سخت‌تر از آن قابل تصور نیست. آیا این سختی به اندازه بریدن با اَرّه ارزش ندارد؟ آیا از این گرفتاری بالاتر داریم؟

امیر المؤمنین علیه السلام بارها فرموده‌اند:

«سلوني قبل أن تفقدوني»^(۳).

پیش از آنکه مرا از دست بدهید پرسشهایتان را از من بپرسید.

یک بار هنگامی که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام جمله فوق را فرمودند، یکی از آن انسانهای نادان گفت: شماره موهای سر و صورت من چقدر است؟^(۴).

تحمل و هدایت این آدمها و به راه آوردن آنان کاری بسیار مشکل است.

امیرالمؤمنین علیه السلام در رابطه با قاتل خویش ابن ملجم (لعنة الله عليه) می‌فرماید:

«أريد حياته ويرد قلبي»^(۵).

۱- تاریخ پیامبران، علامه مجلسی ج ۲ ص ۱۰۴۵.

۲- تاریخ پیامبران، علامه مجلسی ج ۱ ص ۵۶۱.

۳- بحار الانوار، ج ۴۰ ص ۱۵۳.

۴- مناقب آل ابی طالب، ج ۲ ص ۱۰۵.

۵- بحار الانوار، ج ۴۲ ص ۲۷۵.

من حیات و زندگی او را می‌خواهم اما او کشتن مرا.

عبید الله بن عباس فرمانده سپاه امام حسن مجتبی علیه السلام با هشت هزار سپاه، در مقابل یک میلیون درهم تسلیم دشمن می‌شود^(۱). آیا تحمل این انسانها تعالی ساز نیست؟

ابا عبدالله علیه السلام با خانواده و فرزنداناش برای هدایت مردم راهی کوفه می‌شوند و مصایب بسیار تلخی در بین راه روی می‌دهد. آیا این کمال آفرین نیست؟ آیا آنان به اوج کمال و انسانیت صعود نمی‌کنند؟

تکامل در دنیا:

هنگامی که می‌گوییم:

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾^(۲).

پروردگارا در دنیا و آخرت به ما نیکی مرحمت فرما و ما را از عذاب آتش نگاه دار.

آیا خداوند به ما اجر و خیر می‌دهد ولی به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم عنایت نمی‌فرماید؟ اگر پس از خواندن این دعا از خداوند مرحمتی می‌شود، بدانیم که پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه علیهم السلام نیز مشمول عنایت پروردگار می‌گردند بسی بالاتر و کاملتر.

خداوند می‌فرماید:

﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّخْمُودًا﴾^(۳).

و پاسی از شب را (از خواب برخیز و) قرآن (و نماز) بخوان این

۱- ارشاد مفید ج ۲ ص ۱۳، منتهی الامال ص ۲۷۵.

۲- سوره بقره، آیه ۲۰۱.

۳- سوره اسراء، آیه ۷۹.

یک وظیفه اضافی برای توست، امید است پروردگارت تو را به مقامی در خور ستایش بر انگیزد.

خداوند در این آیه اقامه نماز شب را بر پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ واجب فرموده است و نتیجه آن را دسترسی ایشان به مقامی در خور ستایش اعلام کرده است.

در نتیجه دانستیم که پیامبران و امامان عَلَيْهِمُ السَّلَام در حالیکه به مقام نبوت یا امامت منصوب شده‌اند در حال تکامل هستند و مراحل کمال را در دنیا طی می‌نمایند.

توقف ناپذیری تکامل:

هنگامی که بر رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام صلوات می‌فرستیم، همان گونه که این صلوات برای ما بهره و ثمر دارد برای آنان نیز بهره و ثمر دارد. پس از تشهد در نماز از خداوند می‌خواهیم بر درجات پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیفزایید، «و تقبل شفاعته و ارفع درجته»^(۱).

یا در دعاهای دیگر از خداوند می‌خواهیم:

«اللَّهُمَّ... و ارفع حجتَه و ارفع درجته و اُضی نوره و بیض وجهه و أعطه الفضل و الفضیلة و المنزلة و الوسیلة و الدرّجة الرّفیعة»^(۲).

خداوندا برهانش را آشکار و مرتبه‌اش را بلند و روشنائیش را فروزان و رویش را سفید گردان و به او فضل و برتری و مقام و دستاویز و درجه رفیع عطا فرما.

از این دعا در می‌یابیم که به طور مستمر پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَام در حال تکامل هستند و درجات آنان بالاتر و افزونتر می‌گردد و تکامل آنان به حیات

۱ - جامع احادیث شیعه، ج ۵ ص ۳۲۷.

۲ - مزار، ص ۶۶۷.

دنیوی محدود نمی‌شود. حضرات معصومین علیهم‌السلام در حیات اخروی همانند حیات دنیوی کمالات اکتسابی خود را افزایش می‌دهند.

تکامل انسانهای دیگر نیز در عالم برزخ متوقف نمی‌شود. حضرت موسی بن جعفر علیه‌السلام می‌فرمایند:

«من مات من أوليائنا وشيعتنا ولم يحسن القرآن علم في قبره ليرفع الله به من درجته، فإن درجات الجنة على قدر آيات القرآن يقال له اقرء وارق»^(۱).

هنگامی که یک از دوستان و شیعیان ما فوت نماید، اگر قرائت قرآن او خوب نبود، در قبر به او قرائت را می‌آموزند تا خداوند درجات وی را افزون‌تر نماید، زیرا درجات بهشت به تعداد آیات قرآن می‌باشد و به او گفته می‌شود بخوان و بالا رو.

استناد به اهل بیت علیهم‌السلام و اشکال به فلسفه

از این مطالب به بطلان نظرات اهل حکمت و فلسفه پی می‌بریم. زیرا اهل حکمت فائلند: وقتی نفس از بدن جدا گردد، به عالم تجرد منتقل می‌شود و در آن جا ترقی و تکامل راه ندارد. زیرا عالم تجرد عالم فعلیت محض است و عالم قوه و استعداد نیست. (یعنی انسان پس از مرگ توان تکامل یافتن ندارد) درست است که آن عالم، عالم قوه و استعداد نیست اما با توجه به آیات و روایات، عالم تکامل هست و این بر خلاف نظر اهل فلسفه می‌باشد، به همین دلیل می‌گوییم فلسفه راه به جایی نمی‌برد و سر از تاریکی، حیرت و ناکجا آباد در می‌آورد. (بنابر این تعبّد محض به علوم بشری از قبیل فلسفه و جدایی از وحی مردود است).

۱- کافی، ج ۲ ص ۶۰۶.

در روایات آمده است :

« ليس شيء يخرج من الله حتى يبدأ برسول الله ﷺ [ثم بأمر المؤمنين] ثم واحداً بعد واحد لكي لا يكون آخرنا أعلم من أولنا»^(۱).

اگر علم جدیدی (بعد از وفات ائمه علیهم السلام) حادث بشود ، خداوند آن علم جدید را به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم می آموزد و پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم آن را به امیر المؤمنین علیه السلام می آموزد تا به امام عصر عجل الله فرجه الشریف برسد برای اینکه آخرین ما از اولین دانانتر نباشد .

امام عصر عجل الله فرجه الشریف حی و حاضرند ، نمی توان ایشان را اعلی و افضل از اجداد گرامیشان دانست ، اجداد بلند مرتبه ایشان با آنکه در عالم ارواح و تجرّد به سر می برند معلّم^(۲) به تعلیم الهی هستند . و این خط بطلانی است بر کلامی که از فلسفه ذکر کردیم .

یادی از رسول الله ﷺ :

امام باقر علیه السلام می فرماید :

« إذا أصبت بمصيبة في نفسك أو مالك أو ولدك فاذكر مصابك برسول الله ﷺ فإنّ الخلاق لم يصابوا بمثله قطّ »^(۳).

اگر در زندگی مصیبتی در جان یا مال یا فرزندانانت دیدی مصایب رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را به یاد بیاور زیرا هیچ مخلوقی (خلاق به صورت جمع ذکر شده است علاوه بر آن همراه با الف و لام جمع

۱- بصائر الدرجات ، ص ۴۱۲ .

۲- معلّم : آموزش داده شده .

۳- کتاب الزهد ، ص ۱۲ .

آمده است که شامل تمام آفریده‌های خداوند می‌شود) همانند پیامبر ﷺ [مصیبت ندیده است].

شاید بالاترین مصیبت پیامبر ﷺ در همین روزها باشد که ایشان در بستر بیماری هستند روایت شده پیامبر ﷺ در مورد آنچه بعد از ایشان برای امیرالمؤمنین علیه السلام اتفاق می‌افتد با حضرت گفتگو می‌کردند، امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرمودند:

«أصبر يا رسول الله ﷺ» (۱).

ای رسول خدا صبر می‌کنم.

نمی‌دانیم پیامبر ﷺ چه فرمودند، شاید به امیرالمؤمنین علیه السلام گفتند: علی جان حقت را غصب می‌کنند، هنوز جنازه من به زمین است علیه تو توطئه می‌کنند، خانه‌ات را آتش می‌زنند، خانمت را پشت در نیمه سوخته فشار می‌دهند، ریسمان به گردن تو می‌اندازند و به مسجد می‌برند. امیرالمؤمنین علیه السلام هر بار می‌فرمودند: «أصبر يا رسول الله ﷺ». اما شاید پیامبر ﷺ فرمودند: یا علی مقابل چشمت همسرت را می‌زنند و شاید امیرالمؤمنین علیه السلام گفته باشد،

«كيف أصبر يا رسول الله ﷺ».

چگونه صبر کنم ای رسول خدا.

بارالها معرفت ما را به مقام عصمت افزون بفرما، به همه ما توفیق درک مقام ولایت عنایت بفرما، پروردگارا محبت و علاقه به ائمه علیهم السلام را در قلب نسل‌های آینده ما باقی بدار، وجود مقدس آقا و مولایمان حضرت بقیة الله عجل الله فرجه الشریف را به سلامت و از ما خشنود و راضی بدار.

«والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته»

۱ - مناقب آل ابی طالب (ابن شهر آشوب)، ج ۳ ص ۲۱۶.

... از این مطالب به بطلان نظرات
اهل حکمت و فلسفه پی می‌بریم. زیرا
اهل حکمت فائلند: وقتی نفس از بدن
جدا گردد، به عالم تجرّد منتقل می‌شود
و در آن جا ترقّی و تکامل راه ندارد.
زیرا عالم تجرّد عالم فعلیت محض
است و عالم قوّه و استعداد نیست.
(یعنی انسان پس از مرگ توان تکامل
یافتن ندارد) درست است که آن عالم،
عالم قوّه و استعداد نیست اما با توجّه
به آیات و روایات، عالم تکامل هست
و این بر خلاف نظر اهل فلسفه
می‌باشد، به همین دلیل می‌گوییم فلسفه
راه به جایی نمی‌برد و سر از تاریکی،
حیرت و نا کجا آباد در می‌آورد. (بنا بر
این تعبّد محض به علوم بشری از قبیل
فلسفه و جدایی از وحی مردود
است).

(صفحه ۲۱ از همین جزوه)

محل برگزاری جلسات :

کاشان : حسینیه بیت حضرت آیت الله یشربی
تلفن : ۴۴۴۴۳۴۳ - ۴۴۴۵۲۷۷ نماپر : ۴۴۴۹۹۳۳

به سوی معرفت ۵

۲۵